

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 99

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΤΖΕΜΟΣ



Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ιανουάριος 2023



ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

Άρθρο 99 (Αγωγές κακοδικίας)

1. Αγωγές κακοδικίας κατά δικαστικών λειτουργιών δικάζονται, όπως νόμος ορίζει, από ειδικό δικαστήριο που συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ως Πρόεδρό του, και από ένα σύμβουλο της Επικρατείας, έναν αρεοπαγίτη, ένα σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δύο τακτικούς καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των πανεπιστημίων της Χώρας και δύο δικηγόρους, μέλη του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου των δικηγόρων, ως μέλη, που ορίζονται με κλήρωση.
2. Από τα μέλη του ειδικού δικαστηρίου εξαιρείται κάθε φορά εκείνο που ανήκει στο σώμα ή τον κλάδο της δικαιοσύνης που για ενέργεια ή παράλειψη λειτουργιών του καλείται να αποφανθεί το δικαστήριο. Εφόσον πρόκειται για αγωγή κακοδικίας κατά μέλους του Συμβουλίου της Επικρατείας ή λειτουργιών των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, στο ειδικό αυτό δικαστήριο προεδρεύει ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου.
3. Δεν απαιτείται άδεια για να εγερθεί αγωγή κακοδικίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΤΖΕΜΟΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελής Φ., Αγωγή κακοδικίας δι' «ασύγγνωστον παραδρομήν», ΝοΒ 1965· Αρβανίτης Γ., Τινά περί κακοδικίας, Ελλην. Δ/νη 1967· Αργυρός Α., Αστική ευθύνη του Δημοσίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021· Γέροντας Α., Παρατηρήσεις στη ΣτΕ 207/2020 – Η διόρθωση και ερμηνεία δικαστικών αποφάσεων, ΘΠΔΔ, 1/2022· Γέσιου-Φαλτσή Π., Ευθύνη των δικαστών στην Ελλάδα, ΤοΣ 1983· Γκοτζογιάννης Α., Το δικαστήριο των αγωγών κακοδικίας και η εξέλιξίς του, ΕΕΝ 1951· Κασιμάτη Γ., Περί του ισχύοντος εν Ελλάδι συστήματος αστικής ευθύνης εκ κακοδικίας, Μελέτες IV, Ειδικά θέματα δικαστικής εξουσίας 1973-1999, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000· Καψάλης Ε., Το Ειδικόν Δικαστήριο Κακοδικίας, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1983· Καψάλης Ε., Η νομολογία του Ειδικού Δικαστηρίου Κακοδικίας (1929-1984), Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1985· Κουσουλός Ε., Αγωγή κακοδικίας, Ελληνική Δ/νη, 1967· Μαργαρίτης Λ., Πολιτική Αγωγή: ποινική δικαστική έκφρασή της, ΠοινΔικ, 5/2005· Μουζουράκη Π., Η μερική αναθεώρηση του καθεστώτος της αστικής ευθύνης του Δημοσίου από πράξεις των δικαστικών οργάνων: μια προβλέψιμη (:) νομολογιακή μεταστροφή. Σχόλιο σε ΣτΕ Ολ 799/2021 και ΣτΕ Ολ 800/2021, ΕφημΔΔ 1/2022· Παυλίδου Ευ., Πράττειν δια του παραλείπειν ή η αδράνεια του νομοθέτη ως μοχλός ανατροπής της ευθύνης από δικαστικό σφάλμα. Παρατηρήσεις σε ΣτΕ Ολ 802/2021, ΘΠΔΔ 2021· Πρεβεδούρου Ε., Η προσωπική ευθύνη των δικαστικών λειτουργιών και η αγωγή κακοδικίας υπό το πρίσμα της

κοινοτικής νομολογίας, ΕυρΠολ 2/2007, · η ίδια, *Επί τα χείρω νομολογιακή μεταστροφή ως προς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων ενταγμένων στη δικαστική εξουσία*: από την ΣτΕ Ολ 1501/2014 στις ΣτΕ Ολ 799-803/2021 σε [link](#) (τελευταία πρόσβαση 4.09.2022)· Ράικος Α., *Γενική Πολιτειολογία & Συνταγματικό Δίκαιο II*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018· Ράικος Δ., *Η αμεροληψία κατά την απονομή της δικαιοσύνης*, Διδικ 3/2014(26)· ο ίδιος σε *Σύνταγμα Κατ' άρθρο ερμηνεία*, επιμ. Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης, Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017· Σαμαρτζής Κ., *Αστική ευθύνη του Δημοσίου για παράνομες αποφάσεις δικαστηρίων – Μεταστροφή της νομολογίας. Παρατηρήσεις σε ΣτΕ Ολ 800/2021*, ΘΠΔΔ 2021· Τζέμος Β., *Τα κρατικά καθήκοντα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων*, ΔτΑ 2007· ο ίδιος, *Οργανωτικό Διοικητικό Δίκαιο*, 2013, ο ίδιος, *Δικαστικός ακτιβισμός και το Δικαστήριο της ΕΕ*, ΘΠΔΔ 2010· ο ίδιος, *Η ώριμη αναλογικότητα*, Διδικ 2019 και σε Β. Τζέμος (Επιμ.), *Ebook 6^{ου} Ετήσιου Επιστημονικού Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ)*, *Το Δημόσιο Δίκαιο σε «αμηχανία»*, προσβάσιμο σε [link](#) (τελευταία πρόσβαση 19.10.2022)· Αναστασίου Α., *Έλεγχος Διοικητικής Δράσης*, 2021· Tzemos V., Pravita M., Makrydimitris A., *Aspects of judicial activism in Greek Political and Administrative Culture, System*, JUS 2015, p.1. προσβάσιμο σε [link](#) (τελευταία πρόσβαση 19.10.2022).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

| | |
|---|----|
| I. Σύνταγμα..... | 2 |
| II. Κοινό δίκαιο | 6 |
| III. Νομολογία | 11 |
| IV. Προσέγγιση του θεσμού από τη θεωρία | 16 |
| V. Γενικά συμπεράσματα | 20 |

I. ΣΥΝΤΑΓΜΑ

- 1 Άρθρο 99 του από 11ής Ιουνίου 1975 τεθέντος σε ισχύ από την Ε΄ Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων ψηφισθέντος Συντάγματος [το κείμενο του οποίου μεταφέρθηκε στη Δημοτική γλώσσα με το Β΄ ψήφισμα της 6ης Μαρτίου 1986, δημοσιεύτηκε στις 14 Μαρτίου 1986 (Α΄ 24) και άρχισε να ισχύει την ίδια ημέρα (Β΄ ψήφισμα παρ. Γ)]
- «1. Αγωγές κακοδικίας κατά δικαστικών λειτουργών δικάζονται, όπως νόμος ορίζει, από ειδικό δικαστήριο που συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ως Πρόεδρό του, και από ένα σύμβουλο της Επικρατείας, έναν αρεοπαγίτη, ένα σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δύο τακτικούς καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των πανεπιστημίων της Χώρας με δύο δικηγόρους, μέλη του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου των δικηγόρων, ως μέλη, που ορίζονται με κλήρωση. 2. Από

τα μέλη του ειδικού δικαστηρίου εξαιρείται κάθε φορά εκείνο που ανήκει στο σώμα ή τον κλάδο της δικαιοσύνης που για ενέργεια ή παράλειψη λειτουργιών του καλείται να αποφανθεί το δικαστήριο. Εφόσον πρόκειται για αγωγή κακοδικίας κατά μέλους του Συμβουλίου της Επικρατείας ή λειτουργών των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, στο ειδικό αυτό δικαστήριο προεδρεύει ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου. 3. Δεν απαιτείται άδεια για να εγερθεί η αγωγή κακοδικίας».

Χρήσιμη είναι και η παράθεση της (μεταβατικής) παρ. 2 του άρθρου 115 του Συντάγματος του 1975 [όπως και η διάταξη αυτή είχε μεταφερθεί στη δημοτική το 1986 με το ως άνω Ψήφισμα]:

«2. Όπου να αρχίσει να ισχύει ο νόμος που προβλέπεται από το άρθρο 99, οι αγωγές κακοδικίας εκδικάζονται σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 110 του Συντάγματος της 1ης Ιανουαρίου 1952 από το δικαστήριο που προβλέπεται από το άρθρο αυτό, κατά τη διαδικασία που ισχύει κατά το χρόνο της δημοσίευσης του παρόντος Συντάγματος».

Η διάταξη αυτή, όπως και όλο το άρθρο 115, καταργήθηκε με την παρ. Α του άρθρου μόνου του Ψηφίσματος της Θ΄ Αναθεωρητικής Βουλής – Α΄ 187/28.11.2019.

Όπως προκύπτει και από την αμέσως ανωτέρω μεταβατική διάταξη, ο θεσμός της αστικής ευθύνης των δικαστικών λειτουργιών προβλεπόταν ήδη και στους παλαιότερους Καταστατικούς Χάρτες της χώρας (άρθρο 19 Συντάγματος 1864¹, άρθρο 103 Συντάγματος 1911², άρθρο 112 Σύνταγμα 1925³, άρθρο 115 Συντάγματος 1927⁴, άρθρο

¹ 1864 «Άρθρον 19 Ουδεμία προηγουμένη άδεια της διοικητικής αρχής απαιτείται προς εισαγωγήν εις δίκην των δημοσίων και δημοτικών υπαλλήλων δια τας περί την υπηρεσίαν αξιοποιήσους πράξεις αυτών, εκτός των περί υπουργών ειδικώς διατεταγμένων».

² 1911 «Άρθρον 103 Αγωγή κακοδικίας κατ' αεροπαγιτών, ισοβίων μελών του Ελεγκτικού Συνεδρίου και τακτικών συμβούλων της Επικρατείας δικάζονται υπό πενταμελούς ειδικού δικαστηρίου, συγκροτούμενου καθ' όν ο νόμος ορίσει τρόπον δια κληρώσεως εκ των τριών τούτων σωμάτων, των εκ δικηγόρων μελών του Ανωτάτου Πειθαρχικού Συμβουλίου και των καθηγητών της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου, λαμβανομένου ενός μέλους εξ εκάστου σώματος. Εις το δικαστήριον τούτο υπάγεται και πάσα προπαρασκευαστική διαδικασία ουδεμία δ' άλλη άδεια απαιτείται. Εις το αυτό δικαστήριον δύνανται να υπαχθώσι δια νόμου και αι αγωγαί κακοδικίας κατά πρωτοδικών, εφετών και εισαγγελέων».

³ 1925 «Άρθρον 112 Αγωγή κακοδικίας κατά Αεροπαγιτών, ισοβίων μελών του Ελεγκτικού Συνεδρίου και Συμβούλων της Επικρατείας δικάζονται υπό πενταμελούς ειδικού δικαστηρίου, συγκροτούμενου, καθώς ορίζει ο νόμος, δια κληρώσεως εκ των τριών τούτω σωμάτων, των εκ δικηγόρων μελών του Ανωτάτου Πειθαρχικού Συμβουλίου και των καθηγητών της Νομ. Σχολής του Πανεπιστημίου, λαμβανομένου ενός μέλους εξ εκάστου Σώματος. Εις το δικαστήριον τούτο υπάγεται και πάσα προπαρασκευαστική διαδικασία, ουδεμία δ' άλλη άδεια απαιτείται. Εις το αυτό δικαστήριον δύνανται να υπαχθούν δια νόμου και αι αγωγαί κακοδικίας κατά Πρωτοδικών, Εφετών και Εισαγγελέων».

⁴ 1927 Άρθρον 115 όμοιο με το ανωτέρω άρθρο 112 Σ. 1925.

110 Συντάγματος 1952⁵). Από το Σύνταγμα του 1952 και εντεύθεν προβλέφθηκε ότι το εν λόγω Ειδικό Δικαστήριο είναι επταμελές (αυξάνονται δηλαδή τα μέλη του από πέντε υπό το προγενέστερο καθεστώς). Με το άρθρο 99 του ήδη ισχύοντος Συντάγματος τροποποιήθηκε το άρθρο 110 του Συντάγματος 1952 ως προς τη σύνθεση του ειδικού δικαστηρίου, στο οποίο προστίθεται και ο Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας ως Πρόεδρος αυτού και περιορίζεται ο αριθμός των δικηγόρων μελών από τρεις σε δύο. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι με την από 2018 πρότασή της για την αναθεώρηση του Συντάγματος η Νέα Δημοκρατία πρότεινε την κατάργηση όλων των ειδικών δικαστηρίων και μονιμοποίηση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου του άρθρου 100 του Συντάγματος «*το οποίο αναλαμβάνει την αρμοδιότητα γνώμης επί ορισμένων ψηφισμένων νομοσχεδίων και απορροφά τις αρμοδιότητες όλων των ειδικών δικαστηρίων που καταργούνται*». Παρομοίως, με την από 2018 πρόταση της ΚΟ Δημοκρατικής Συμπράταξης για την αναθεώρηση του Συντάγματος «*[π]ροτείνεται η κατάργηση του Δικαστηρίου Αγωγών Κακοδικίας, λόγω ουσιαστικής αχρησίας, και η μεταβίβαση των αρμοδιοτήτων αυτού στο Δικαστήριο του άρθρου 100, με το ίδιο δικονομικό πλαίσιο λειτουργίας*». Οι ως άνω προτάσεις για την αναθεώρηση/κατάργηση του άρθρου 99 του Συντάγματος δεν συγκέντρωσαν τις απαιτούμενες για την αναθεώρηση κατά το άρθρο 110 παρ. 2 Σ. ψήφους.

- 5 Το άρθρο 99 του Συντάγματος στις τρεις παραγράφους του συγκροτεί το αρμόδιο δικαστήριο αγωγών κακοδικίας χωρίς να καθορίζει επακριβώς το αντικείμενο της αρμοδιότητάς του, δηλαδή το περιεχόμενο της κακοδικίας, το περιεχόμενο της προσωπικής ευθύνης των δικαστών κατά των οποίων θα μπορεί να ασκηθεί παραδεκτώς και βασίμως αγωγή κακοδικίας. Το περιεχόμενο της κακοδικίας, η ρύθμιση της έννοιας της κακοδικίας επιφυλάσσεται στον τυπικό νόμο (όπως νόμος ορίζει). Και το ορίζει ρητά το άρθρο 6 του ν. 693/1977⁶. Ρυθμίζει όμως το Σύνταγμα ρητά και μάλιστα τρεις φορές, και στον τίτλο, και στην παράγραφο και στην παράγραφο 3 ότι το σύστημα κακοδικίας θα πρέπει να οργανωθεί στην βάση εγέρσεως αγωγής κατά του δικαστή. Ήδη λοιπόν

⁵ 1952 «*Άρθρον 110 Αγωγή κακοδικίας κατά συμβούλων της Επικρατείας, αρεοπαγιδών, εφετών, πρωτοδικών, εισαγγελέων, αντεισαγγελέων, δικαστών διοικητικών δικαστηρίων και ισοβίων μελών του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δικάζονται υπό επταμελούς ειδικού δικαστηρίου συγκροτούμενου καθ' ον τρόπον ορίζει ο νόμος, δια κληρώσεως εξ ενός μέλους του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου, του Ελεγκτικού Συνεδρίου, τριών δικηγόρων μελών τακτικών ή αναπληρωματικών του Ανωτάτου Πειθαρχικού Συμβουλίου και δύο καθηγητών Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ουδεμία άδεια προς έγερσιν της αγωγής κακοδικίας απαιτείται. Εκ των μελών του δικαστηρίου εξαιρείται εκάστοτε το ανήκον εις το Σώμα εκείνο περί της ενεργείας ή παραλείψεως του οποίου είτε ολοκλήρου είτε μελών αυτού καλείται να αποφανθή το δικαστήριο*».

⁶ Βλ. κατωτέρω υπό II.

από το Σύνταγμα η αγωγή κακοδικίας τυποποιείται υποχρεωτικά ως αποζημιωτική αγωγή κατά δικαστή και όχι ως ένδικο μέσο κατά δικαστικής απόφασης.

Διαπιστώνεται ότι το άρθρο 99 του Συντάγματος με τίτλο Αγωγές Κακοδικίας εντάσσεται στο τρίτο Μέρος του Συντάγματος, με τίτλο Οργάνωση και Λειτουργίες της Πολιτείας. Ειδικότερα εντάσσεται στο Τμήμα Ε του τρίτου μέρους με τίτλο Δικαστική Εξουσία και μάλιστα στο δεύτερο κεφάλαιο του Τμήματος Ε με τίτλο Οργάνωση και Δικαιοδοσία των Δικαστηρίων. Το ρυθμιζόμενο στο άρθρο 99 Σ ζήτημα της αγωγής κακοδικίας συνεχεται άρθρηκα τόσο με το άρθρο 20 του Συντάγματος⁷ και το εκεί κατοχυρωμένο θεμελιώδες δικαίωμα στη δικαστική προστασία, όσο και με τα άρθρα 87επ. του Συντάγματος⁸ που κατοχυρώνουν την ανεξαρτησία των δικαστών. Το λειτουργούν σύστημα αγωγής κακοδικίας θα πρέπει οπωσδήποτε να σέβεται και την δικαστική ανεξαρτησία, προσωπική και λειτουργική. Η θέσπιση ενός συστήματος αγωγών κακοδικίας πρέπει να ισορροπεί προσεκτικά ανάμεσα στην δικαστική ανεξαρτησία και στην αποτελεσματική και πλήρη δικαστική προστασία, ανάμεσα στην δικαστική ανεξαρτησία και στον έλεγχο του δικαστή, τη λογοδοσία του δικαστή⁹. Και παράλληλα θα πρέπει να συμβιώνει με την αμεροληψία και την αντικειμενικότητα που ως βασικά χαρακτηριστικά διέπουν ένα καλό δικαστή. Ο δικαστής όμως σε ένα δημοκρατικό κράτος δικαίου δεν είναι ανέλεγκτος, υπόκειται στη συνταγματική, ενωσιακή και διεθνή νομιμότητα. Το σύστημα αγωγών κακοδικίας αναπτύσσεται στο πεδίο έντασης, ακριβέστερα ευγενούς άμιλλας δικαστικής ανεξαρτησίας και θεμελιώδους δικαιώματος στην απονομή δικαιοσύνης. Και έχει ως στόχο να προάγει και να διαφυλάσσει την αμεροληψία, την αντικειμενικότητα και την ακεραιότητα των δικαστών. Είναι όμως ένα *ultimum refugium* και δεν προσφέρεται για συχνή χρήση. Είναι μια εφεδρεία.

Το θεσπιζόμενο σε μια θεσμική αρχιτεκτονική δημοκρατικού κοινωνικού κράτους δικαίου σύστημα αγωγών κακοδικίας θα πρέπει να συγχρωτίζεται και με τον εγγυητικό ρόλο του κράτους και τα κρατικά καθήκοντα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων¹⁰ καθώς και να συλλειτουργεί αρμονικά με το θεσπιζόμενο σύστημα αστικής ευθύνης του κράτους.

Σχετική επίσης είναι η παρ. 5 του άρθρου 4¹¹ του Συντάγματος· ειδικότερη δε πρόβλεψη περί ευθύνης του Δημοσίου για άδικη ποινική καταδίκη και στέρση της προσωπικής

⁷ «Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει.»

⁸ Και ιδίως τα άρθρα 87 και 88 του Συντάγματος.

⁹ Βλ. Και Δ. Ράικο, «Άρθρο 99 Σ.», *Ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2017, σελ.1558 επ.

¹⁰ Β. Τζέμος, *Τα κρατικά καθήκοντα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων*, ΔτΑ 2007, σελ. 471 επ.

¹¹ Άρθρο 4 παρ. 5 Σ: «Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους».

ελευθερίας ανευρίσκεται στην παρ. 4 του άρθρου 7¹² Σ. Τέλος, όλως διάφορο αντικείμενο μεν, πλην με ευθεία παραπομπή στο άρθρο 99 Σ., ρυθμίζει το άρθρο 88 παρ. 2 (όπως η διάταξη αυτή ισχύει ήδη μετά την Αναθεώρηση με το Ψήφισμα της όης Απριλίου 2001 της Ζ΄ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων – Α΄ 84) Σ¹³ την επίλυση των διαφορών σχετικά με τις κάθε είδους αποδοχές και τις συντάξεις των δικαστικών λειτουργών. Έτσι, προβλέπεται ότι οι εν λόγω διαφορές εκδικάζονται από το Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 99 Σ., πλην με διευρυμένη (επιπλέον ένας τακτικός καθηγητής και ένας δικηγόρος) σύνθεση.

II. ΚΟΙΝΟ ΔΙΚΑΙΟ

- 9 Το Ειδικό Δικαστήριο Αγωγών Κακοδικίας ειδικώς¹⁴ για τους δικαστικούς λειτουργούς θεσπίστηκε το πρώτον με το άρθρο 103 του Συντάγματος του 1911. Δυνάμει του

¹² Άρθρο 7 παρ. 4 Σ.: «Νόμος ορίζει με ποιους όρους το Κράτος παρέχει, ύστερα από δικαστική απόφαση, αποζημίωση σε όσους καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν άδικα ή παράνομα την προσωπική τους ελευθερία».

¹³ Άρθρο 88 παρ. 2 Σ.: «2. [όπως η διάταξη αυτή ισχύει ήδη μετά την Αναθεώρηση με το Ψήφισμα της όης Απριλίου 2001 της Ζ΄ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων – Α΄ 84] Οι αποδοχές των δικαστικών λειτουργών είναι ανάλογες με το λειτούργημά τους. Τα σχετικά με τη βαθμολογική και μισθολογική τους εξέλιξη και με την κατάστασή τους γενικά καθορίζονται με ειδικούς νόμους. Κατά παρέκκλιση από τα άρθρα 94, 95 και 98, διαφορές σχετικά με τις κάθε είδους αποδοχές και τις συντάξεις των δικαστικών λειτουργών και εφόσον η επίλυση των σχετικών νομικών ζητημάτων μπορεί να επηρεάσει τη μισθολογική, συνταξιοδοτική ή φορολογική κατάσταση ευρύτερου κύκλου προσώπων, εκδικάζονται από το ειδικό δικαστήριο του άρθρου 99. Το δικαστήριο στις περιπτώσεις αυτές συγκροτείται με τη συμμετοχή ενός επιπλέον τακτικού καθηγητή και ενός επιπλέον δικηγόρου, όπως νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συνέχιση τυχόν εκκρεμών δικών».

¹⁴ Σε σχέση με το προγενέστερο του Σ. 1911 καθεστώς αστικής ευθύνης (των κλητήρων, συμβολαιογράφων, δικηγόρων, διαιτητών, δικαστικών γραμματέων και) των δικαστικών λειτουργών με αρμόδια για την εκδίκαση της αγωγής κακοδικίας τα πολιτικά δικαστήρια (κατά τους τότε ισχύοντες Κώδικες Πολιτικής και Ποινικής Δικονομίας) βλ. σύντομη αποτύπωση της εξέλιξης του θεσμού σε Α. Ράικο, *Γενική Πολιτειολογία & Συνταγματικό Δίκαιο II*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ 304 υποσ. 2, καθώς και Ε. Καψάλη, *Το Ειδικόν Δικαστήριο Κακοδικίας*, 1983. Υπό το τότε καθεστώς, προ της έγερσεως αγωγής κακοδικίας απαιτείτο αίτηση αδείας του (φερόμενου ως) ζημιωθέντος για την έγερση της αγωγής προς το αρμόδιο προς εκδίκαση της αγωγής δικαστήριο (άρθρο 1 Νόμου περί αγωγής κακοδικείου, ΒΔ από 8(20) Ιουλίου 1838 – Α΄ 29). Υπό το καθεστώς του ν. 407/1914 προβλέφθηκε ως προπαρασκευαστική διαδικασία η υποβολή αναφοράς ενώπιον του Ειδικού Δικαστηρίου Αγωγών Κακοδικίας εντός εξαμήνου από την αξιούμενη ως παράνομη πράξη ή παράλειψη (άρθρο 13 ν. 407/1914), η εξέταση αυτής από το ειδικό δικαστήριο (άρθρο 19 ν. 407/1914) και, σε περίπτωση αποδοχής της αναφοράς, προβλέφθηκε ότι το ειδικό δικαστήριο ορίζει ανατρεπτική προθεσμία έγερσης της αγωγής (άρθρο 20 ν. 407/1914), επί της οποίας επίσης στη συνέχεια χωρεί συζήτηση ενώπιον του ειδικού δικαστηρίου (άρθρα 22 – 29 ν. 407/1914). Προς θεραπεία της ανωτέρω κατά στάδια διαδικασίας, ο συνταγματικός νομοθέτης προέβλεψε ρητώς από το Σ. 1925 και μετά ότι δεν απαιτείται άδεια για την έγερση αγωγής κακοδικίας.

εν λόγω άρθρου, εξεδόθη ο εφαρμοστικός ν. 407/1914 «περί του κατά το άρθρον 103 του Συντάγματος ειδικού δικαστηρίου προς εκδίκασιν αγωγών κακοδικίας» (Α΄ 345)¹⁵. Στην αιτιολογική έκθεση του νόμου αναφέρονται τα εξής: «*Η εν τω Αττικώ ήδη δικαίω απαντώσα κακοδικία ή ξυδικία υπήρξε πάντοτε ιδιαίτερων ορισμών αντικείμενον. Οι Ρωμαίοι ένεκα δόλου μόνον επέτρεπον την κατά δικαστού αγωγήν, και ειδικώτερον όταν εξ ευνοίας, μίσους ή συμφέροντος απεφαίνετο. Παρά ταις νεωτέραις δε νομοθεσίαις δίδεται ως επί το πολύ των διαδίκω δικαίωμα προσφυγής και την βαρείαν αμέλειαν του δικαστού περί την των πραγμάτων εκτίμησιν ή την του νόμου ερμηνείαν, υπεύθυνου μη θεωρουμένου τούτου δια την απλήν πλάνην. Εις ην εκ φυσικής τυχόν ανεπαρκείας περιέπεσεν. Αλλ΄ επί του διαδικαστικού ιδία μέρους ευλόγως ειδικαί διατάξεις έδει να ρυθμίσωσι τα της κακοδικίας. Διότι εάν είναι πράγματι απολύτως εναντίον προς την ιδέαν του δικαίου να κηρυχθή ανεύθυνος δια τας αποφάσεις του ο πταίσας ή το εαυτού καθήκον παραβάς δικαστής, αν πρέπη να η γνωστόν και βέβαιον, ότι και κατ΄ αυτού ακόμη του δικαστού θέλει τύχει δικαιοσύνης ο διάδικος αφ΄ ετέρου τεθειμένου εκ κοινής πείρας και ότι σπάνια εισί τα παραδείγματα καταχρήσεως της μεγάλης του δικαστού εξουσίας, το δημόσιον συμφέρον απαιτεί, όπως μη καταρρίπτηται το κύρος αυτού, συρομένου από της έδρας του εις ιδίας δίκης την κονίστραν, ίνα δικαιολογήται εκάστοτε δια τας αποφάσεις του, επί ζημία του παρά της πολιτείας εμπιστευθέντος αυτώ αξιώματος. Είναι αυτόδηλον ότι τούτο θα συνέβαινεν εάν επετρέπετο πάντοτε τοις διαδίκωις, ένεκα της εσφαλμένης περί της ιδίας δίκης αντιλήψεως των ή ένεκα των παθών αυτών, ν΄ αξιώσι δι΄ αγωγής παρά των δικαστών όπως δικαιολογήσωσιν οιονεί τας κρίσεις αυτών. Περί τον συμβιβασμόν των δύο τούτων αντιθέτων κατευθύνσεων, της εξασφαλίσεως του τε διαδίκου αλλά και του δικαστού, έγκειται η μεγίστη δυσχέρεια των επί του προκειμένου διατάξεων. [...]. Αλλά [...] αναγράφονται τρεις περιπτώσεις, ουχί κυρίως εξαιρέσεων, αλλ΄ ανεφαρμόστου της αγωγής ταύτης, διότι ελλείπουσιν ουσιωδώς αι νόμμοι προϋποθέσεις εφαρμογής αυτής. Ούτως επί θεμάτων, άτινα, διαφεύγοντα καθ΄ εαυτά την αρμοδιότητα των δικαστικών καθηκόντων, κατά τας περί δικαστών και δικαστηρίων αντιλήψεις της κοινωνίας και νομοθεσίας, ανετέθησαν ουχ ήττον ένεκεν εξαιρετικών της πολιτείας λόγων τοις δικασταίς, ως εκ της φύσεως δε των πραγμάτων ηναγκασμένοι ούτοί εισι να κρίνωσι λ.χ. προκειμένου περί κύρους εκλογών, από ευρυτέρας απόψεως και ουχί από παραφυλακής τύπων και εξεζητημένων αποδείξεων, θα ήτο αδικαιολόγητον να παραδίδωντι δι΄ αγωγής κακοδικίου εις τον προπηλακισμόν της κομματικής διαμάχης. Απώτερον ωσαύτως συμφέρον επιβάλλει την ετέραν περίπτωση, των πειθαρχικών και υπηρεσιακών εν γένει συμβουλίων, ίνα ελεύθερος ο κρίνων και εντελώς από περιωπής εκφέρη την γνώμην του επί ζητημάτων, είτε πειθαρχικής βάσεως, είτε μετεχόντων διοικήσεως, άπερ αποκεντρωτικά νομοθετήματα παρέδωκαν αυτώ προς*

¹⁵ Επισπεύδων Υπουργός Δικαιοσύνης Κ.Δ. Ρακτιβάν.

απόφασιν. Ο αυτός επίσης λόγος, προς δε και η ιδιάζουσα συγκρότησις και η θέσις, εν η ετάχθη το ειδικόν της κακοδικίας δικαστήριον, υπαγορεύει την εξαίρεσιν και αυτού από του τοιούτου ενδίκου μέσου, άλλως ηδυνάμεθα να φθάσωμεν εις το απροχώρητον, προσβαλλομένης της εκάστοτε αποφάσεως αυτού δια νέας αγωγής επί κακοδικία. Αντί τούτου ευλογωτάτη παρίσταται, και ουδεμίαν ανωμαλίαν παρουσιάζει, η υπαγωγή των μελών του Ειδικού Δικαστηρίου υπό την πειθαρχικήν δικαιοδοσίαν του κατά το άρθρον 104 του Συντάγματος δια τους ανωτάτους ακριβώς δικαστικούς λειτουργούς κατασταθέντος Πειθαρχικού Συμβουλίου. [...] Εξ εαυτής δικαιολογείται η καθιέρωσις συντόμου παραγραφής δια την άσκησιν της προκειμένης αξιώσεως. Ενώ εξάμηνος χρόνος, ως εν τω νομοσχεδίω καθορίζεται, αρχόμενος από του αμετακλήτου της προσβαλλομένης αποφάσεως θετικώς εξαρκεί, ίνα σκεφθή και κρίνη ο διάδικος αν έχη λόγους προς έγερσιν τη επί κακοδικία δίκης, άτοπον πλέον να μένη επί το διηνεκές, ούτως ειπείν, ο δικαστής υπό την απειλήν μέτρου, όπερ ορθώς απεκλήθη βίαιον και όπερ απευθύνεται μεν αμέσως κατά της περιουσίας του, ουκί σπανίως δε και κατ' αυτής της τιμής του. [...] Αφ' ετέρου η μεν απόφασις του τοιούτου ειδικού Δικαστηρίου δεν δύναται να η πλέον αντικείμενον περαιτέρω ενδίκων μέσων. Άθικτον όμως καταλείπεται παν άλλο δικαίωμα του ιδιώτου και πάσα πειθαρχική ή ποινική ευθύνη του δικαστικού λειτουργού, μη προδικαζόμενη εκ της εκδοθείσης αποφάσεως, ήτις αφορά ειδικώς και μόνον, το αίτημα της αποζημιώσεως. [...]». Λαμβανομένου, εξάλλου, υπόψη ότι η έναρξη της ισχύος του ως άνω από 1914 νόμου εξαρτήθηκε από τη σύσταση του Συμβουλίου της Επικρατείας (άρθρο 40 ν. 407/1914), το Ειδικό Δικαστήριο Αγωγών Κακοδικίας άρχισε να ισχύει από της 25.04.1929 (από 12/14 Απριλίου 1929 π.δ. περί θέσεως εν ισχύϊ και των άρθρων 26-45, 49 παρ. γ΄ και δ΄, 50, 52-57 του Ν. 3713 "περί Συμβουλίου Επικρατείας κ.λπ." - Α΄ 148).

- 10 Σε εκτέλεση του άρθρου 99 του ήδη ισχύοντος Σ 1975 εξεδόθη ο ν. 693/1977 «Περί εκδικάσεως αγωγών κακοδικίας» (Α΄ 262). Σύμφωνα με τον εν λόγω νόμο, όπως ήδη ισχύει, οι δικαστικοί λειτουργοί ευθύνονται κατά την άσκηση των αναγόμενων στη δικαστική λειτουργία καθηκόντων τους μόνο λόγω δόλου, βαρείας αμελείας ή αρνησιδικίας (η οποία περαιτέρω προσδιορίζεται στον νόμο «προς αποφυγή αμφισβητήσεων» κατά την αιτιολογική έκθεση), εφόσον εξ αυτών προέκυψε ζημία στον ενάγοντα. Ο ενάγων, ωστόσο, θα πρέπει να έχει εξαντλήσει τα επιτρεπόμενα τακτικά ένδικα μέσα κατά της ζημιολογούσας κατά τους ισχυρισμούς του αποφάσεως, άλλως η αγωγή του απορρίπτεται ως απαράδεκτη, ενώ εάν ηδύνατο να αποφύγει τη ζημία με νόμιμο τρόπο, παρομοίως η αγωγή του απορρίπτεται (άρθρο 6¹⁶ ν. 693/1977). Όπως

¹⁶ Άρθρο 6 ν. 693/1977: «1. Οι δικαστικοί λειτουργοί ευθύνονται κατά την άσκησιν των αναγόμενων εις την δικαστικήν λειτουργίαν καθηκόντων των μόνον ένεκα δόλου, βαρείας αμελείας ή αρνησιδικίας, εφ' όσον εκ τούτων προέκυψε ζημία εις τον ενάγοντα. 2. Αρνησιδικία εκ μέρους των δικαστικών λειτουργών υπάρχει τότε μόνον, όταν ούτοι αρνούνται αδικαιολογητως να αποφανθούν επί νομίμως

και κατά τον προϊσχύοντα ν. 407/1914, προβλέφθηκαν (άρθρο 7 ν. 693/1977) τέσσερις περιπτώσεις (α. κατά των μελών του ΑΕΔ-άρθρο 100 Σ.¹⁷, β. κατά των μελών δικαστηρίων κρινόντων περί του κύρους δημοτικών και κοινοτικών εκλογών, γ. κατά των δικαστικών λειτουργών που μετέχουν σε συμβούλια επί θεμάτων υπηρεσιακής εν γένει καταστάσεως δικαστικών λειτουργών και δικαστικών υπαλλήλων, καθώς και δ. κατά των μελών του ίδιου του Ειδικού Δικαστηρίου Αγωγών Κακοδικίας) όπου δεν χωρεί αγωγή κακοδικίας¹⁸. Διαφορετική είναι η περίπτωση των στρατιωτικών δικαστών. Συγκεκριμένα, το Ειδικό Δικαστήριο Αγωγών Κακοδικίας έκρινε με τις αποφάσεις του 1 και 3/2012 τα εξής: «[...] τόσο ο συνταγματικός νομοθέτης όσο και ο κοινός θέλησαν μεν να προσδώσουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στους στρατιωτικούς δικαστικούς λειτουργούς, που έχουν διπλή ιδιότητα δικαστή και στελέχους των ενόπλων δυνάμεων (πρβλ. ΣτΕ Ολομ. 2857/2003), αλλά δεν θέλησαν να τους εντάξουν σε ταυτόσημη θέση με τους δικαστικούς λειτουργούς που περιγράφονται στις λοιπές διατάξεις του Τμήματος Ε΄ του Συντάγματος πλην του άρθρου 96 παρ. 4 και 5. Εξ άλλου το άρθρο 96 παρ. 5 του Συντάγματος που αναφέρεται ειδικά στους λειτουργούς αυτούς, παραπέμπει μόνον στα άρθρα 87 παρ. 1 και 93 παρ. 2-4 του Συντάγματος και δεν παραπέμπει στο κρίσιμο εν προκειμένω άρθρο 99 του Συντάγματος. Συνεπώς, οι λειτουργοί αυτοί δεν υπάγονται στη δικαιοδοσία του παρόντος Ειδικού Δικαστηρίου που είναι δικαστήριο το οποίο εκδικάζει αποκλειστικά υποθέσεις αγωγών κακοδικίας κατά δικαστικών λειτουργών, που διαθέτουν την συνταγματική κατοχύρωση που προβλέπει το πρώτο κεφάλαιο του Ε΄ Τμήματος του Συντάγματος. Πολύ δε περισσότερο δεν μπορούν να υπαχθούν στη δικαιοδοσία αυτή οι αξιωματικοί μέλη των στρατιωτικών δικαστηρίων που δεν είναι δικαστές της στρατιωτικής δικαιοσύνης. [...]». Επισημαίνεται, συναφώς, ότι το Ειδικό Δικαστήριο προέβη στην ανωτέρω κρίση ερμηνεύοντας (και) την παρ. 5 του άρθρου

υποβαλλομένων αιτήσεων των διαδίκω ή παρελκούν αδικαιολογήτως την έκδοση αποφάσεων επί υποθέσεων ωρίμων προς τούτο, υπ' οιαδήποτε πρόσφαση και ιδίως την της σιωπής ή ασαφείας του νόμου. 3. Η αγωγή κακοδικίας είναι απαράδεκτη, εάν ο ζημιωθείς δεν ασκήση κατά της αποφάσεως εκ της οποίας υπέστη ζημίαν τα υπό του νόμου επιτρεπόμενα τακτικά ένδικα μέσα και δεν εκδοθή απόφασις επ' αυτών. 4. Η αγωγή κακοδικίας απορρίπτεται, εάν αποδειχθή ότι ο ζημιωθείς ηδύνατο να αποφύγη την ζημίαν κατά νόμιμον τρόπον. Οι κληρονόμοι του εναγομένου ευθύνονται μόνον μέχρι του ενεργητικού της κληρονομίας».

¹⁷ Υπό το προϊσχύον καθεστώς, (μεταξύ άλλων) δεν χωρούσε αγωγή κακοδικίας κατά των κρινόντων περί του κύρους των βουλευτικών εκλογών (α΄ περίπτωση άρθρου 11 ν. 407/1914). Ήδη, δεν χωρεί αγωγή κακοδικίας κατά εν γένει των μελών του ΑΕΔ, ανεξαρτήτως της φύσης των δικαιοδοτικών τους καθηκόντων.

¹⁸ Κατά τον Α. Ράικο (βλ. Α. Ράικο, *Γενική Πολιτειολογία & Συνταγματικό Δίκαιο II*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σελ. 304), τίθεται ζήτημα αντισυνταγματικότητας του αποκλεισμού της αγωγής κακοδικίας σε σχέση με (τουλάχιστον) τις τρεις πρώτες περιπτώσεις, καθώς κατά το άρθρο 99 Σ. 1975 δεν θέτει υπό την επιφύλαξη του εκτελεστικού νόμου και την αρμοδιότητα του ειδικού δικαστηρίου.

96 του Συντάγματος, όπως η διάταξη αυτή ίσχυε προ της αναθεώρησής της με το από 25.11.2019 Ψήφισμα της Θ΄ Αναθεωρητικής Βουλής (Α΄ 187)¹⁹. Ήδη, με τη νέα διάταξη προβλέπεται η εξομοίωση των στρατιωτικών δικαστικών λειτουργιών ως προς όλα με τους τακτικούς δικαστές υπό το φως πάντως των περαιτέρω οριζομένων στην νέα παρ. 5 του άρθρου 96 (έκδοση εκτελεστικού νόμου).

- 11 Ιδίως σε ό,τι αφορά τη διεξαγωγή των συζητήσεων, την ευταξία του ακροατηρίου, την κατάρτιση των πρακτικών και των αποφάσεων, την ενέργεια τυχόν διατασσόμενων αποδείξεων, ο ν. 693/1977 ορίζει ότι εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας που αφορούν τη διαδικασία ενώπιον του πολυμελούς Πρωτοδικείου (άρθρο 15 ν. 693/1977). Και πέραν της εν λόγω προβλέψεως, ο αυτός νόμος ορίζει ότι η αγωγή συντάσσεται (άρθρο 9 παρ. 1) και ασκείται (άρθρο 9 παρ. 3), αντίγραφο δε αυτής επιδίδεται (άρθρο 10 παρ. 3) κατά τις διατάξεις του ΚΠολΔ, ζητήματα εξαιρέσεως εγείρονται κατά τον ΚΠολΔ (άρθρο 19)²⁰, ενώ και η εκδιδόμενη απόφαση εκτελείται αναγκαστικώς κατά τις διατάξεις του ΚΠολΔ (άρθρο 16 παρ. 2. Βλ. και άρθρο 20 παρ. 1 ν. 693/1977 για περαιτέρω παραπομπή στον ΚΠολΔ). Κατά τα λοιπά, ισχύουν οι ειδικές δικονομικές διατάξεις του νόμου.

¹⁹ Οι παρ. 4 και 5 του άρθρου 96 του Συντάγματος (όπως είχαν μεταφερθεί στη δημοτική) είχαν, προ της από 2019 αναθεώρησής της παρ. 5, ως εξής: «4. Ειδικοί νόμοι ορίζουν: α) Τα σχετικά με τα στρατοδικεία, ναυτοδικεία και αεροδικεία, στην αρμοδιότητα των οποίων δεν μπορεί να υπαχθούν ιδιώτες. β) Τα σχετικά με το δικαστήριο λειών. 5. Τα δικαστήρια του στοιχείου α΄ της προηγούμενης παραγράφου συγκροτούνται κατά πλειοψηφία από μέλη του δικαστικού σώματος των ενόπλων δυνάμεων, που περιβάλλονται με τις εγγυήσεις λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας του άρθρου 87 παρ. 1 του Συντάγματος. Για τις συνεδριάσεις και αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 2 έως 4 του άρθρου 93. Τα σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων της παραγράφου αυτής, καθώς και ο χρόνος που αρχίσει η ισχύς τους, ορίζονται με νόμο». Μετά την αναθεώρησή της το 2019, η παρ. 5 έχει ήδη ως εξής: «5. Τα στρατιωτικά δικαστήρια του στοιχείου α΄ της προηγούμενης παραγράφου συγκροτούνται κατά πλειοψηφία από μέλη του δικαστικού σώματος των ενόπλων δυνάμεων, που περιβάλλονται με τις εγγυήσεις λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας των λοιπών τακτικών δικαστικών λειτουργιών κατά το άρθρο 87 παράγραφος 1 του Συντάγματος και εξομοιώνονται ως προς όλα με τους τακτικούς δικαστές. Νόμος ορίζει τη βαθμολογική αντιστοιχία των δικαστικών λειτουργιών του δικαστικού σώματος ενόπλων δυνάμεων με τους λοιπούς δικαστικούς λειτουργούς, τη σύνθεση του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου του Σώματος αυτού, των πειθαρχικών συμβουλίων και τα της επιθεώρησης. Για τις συνεδριάσεις και αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 2 έως 4 του άρθρου 93. Τα σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων της παραγράφου αυτής, καθώς και ο χρόνος που θα αρχίσει η ισχύς τους, ορίζονται με νόμο».

²⁰ Σε σχέση με το διάφορο ζήτημα της ενδεχόμενης εξαίρεσης δικαστικού λειτουργού μετά την άσκηση σε βάρος του αγωγής κακοδικίας από μελλοντικές υποθέσεις/πράξεις στην υπόθεση του ήδη ενάγοντος που αφορά η αγωγή (βλ. άρθρο 9 παρ. 4 ν. 693/1977, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 34 του Ν 1366/1983 – Α΄ 81), βλ. ΑΠ (Συμβ) 504/2021, ΑΠ(Συμβ) 459/2021.

Εξάλλου, κατ' εξουσιοδότηση (και) του άρθρου 9 παρ. 2 εδάφιο τελευταίο του ν. 693/1977, εξεδόθη ο «Κανονισμός λειτουργίας και εσωτερικής υπηρεσίας του Ειδικού Δικαστηρίου του άρθρου 99 του Συντάγματος και αναπροσαρμογή του παραβόλου για την άσκηση αγωγής κακοδικίας» (π.δ. 186/2004 – Α΄ 162).

Πρότυπο της κατά τα ως άνω ρυθμίσεως της αγωγής κακοδικίας αποτέλεσε το γαλλικό δίκαιο και οι σχετικές περί αγωγής κακοδικίας διατάξεις (prise à partie, βλ. Code de procédure civile, άρθρα 366-1 έως 366-8 και άρθρα 505-516²¹).

Επισημαίνεται, τέλος, ότι με έτερη διάταξη (ανεξάρτητη από το άρθρο 99 Σ) προβλέπεται η προσωπική ευθύνη δικηγόρου, συμβολαιογράφου, άμισθου υποθηκοφύλακα, δαιτητή, δικαστικού γραμματέα και δικαστικού επιμελητή μόνο για δόλο ή βαριά αμέλεια ή αρνησιδικία και εφόσον ο ενάγων ζημιώθηκε από τέτοιες πράξεις ή παραλείψεις. Στην περίπτωση αυτή, η αγωγή κακοδικίας που εγείρεται υπάγεται στο κατά τόπον αρμόδιο, κατά τις διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, πολυμελές πρωτοδικείο που δικάζει κατά την τακτική διαδικασία (άρθρο 73 ΕισΝΑΚ, όπως το άρθρο αυτό διαμορφώθηκε με το άρθρο 28 παρ.2 του ν. 4745/2020 – Α΄ 214). Σε σχέση με την αγωγή κακοδικίας κατά δικηγόρου (συν)ισχύουν οι ειδικότερες διατάξεις των άρθρων 160 παρ. 1, 162 εδ. α' και 163 παρ. 1 και 2 του ν. 4194/2013 (Α΄ 208 – Κώδικας Δικηγόρων), οι δε ανωτέρω διατάξεις του ΕισΝΑΚ εφαρμόζονται συμπληρωματικώς προς τις ως άνω ειδικότερες (ΑΠ 675/2021, όπου αξιοποιείται ερμηνευτικώς και ο ν. 693/1977).

III. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Κατά την έννοια του άρθρου 99 του Συντάγματος και του ως άνω άρθρου 6 παρ.1 του ν. 693/1977 το Ειδικό Δικαστήριο Αγωγών Κακοδικίας (ΕΔΑΚ) δεν είναι δικαστήριο εκδικάσεως ενδίκων μέσων για τη διόρθωση τυχόν εσφαλμένων, κατά την κρίση του, δικαστικών αποφάσεων, ούτε έχει την αρμοδιότητα οιοσδήποτε αυθεντικής ερμηνείας νομοθετικών διατάξεων και επιλύσεως επιστημονικώς αμφισβητούμενων νομικών ζητημάτων, για τα οποία το Σύνταγμα καθιστά άλλα δικαστήρια ως αρμόδια. Επομένως, όπως έχει κριθεί, το Δικαστήριο αυτό δεν θα μπορούσε να εξετάσει αιτιάσεις, οι οποίες κατ' ουσίαν στρέφονται κατά της προσβαλλόμενης ως κακόδικης απόφασης και στοιχειοθετούν λόγους αναίρεσης (ΕΔΑΚ 12/2021, 3/2018, 6/2016), ούτε είναι υποχρεωμένο να παραθέτει τα στοιχεία της, κατά την κρίση του, προσπικούσης αντιμετώπισεως της υποθέσεως, την οποία χειρίστηκαν οι εκάστοτε εναγόμενοι δικαστικοί λειτουργοί, ούτε, εν πάση περιπτώσει, είναι οπωσδήποτε αναγκαία η παράθεση της, κατά την εκτίμησή του, ορθής ερμηνευτικής λύσεως ή

²¹ Επ' αυτών, βλ. Ε. Πρεβεδούρου, *Η προσωπική ευθύνη των δικαστικών λειτουργών και η αγωγή κακοδικίας υπό το πρίσμα της κοινοτικής νομολογίας*, ΕυρΠολ 2/2007, σελ. 504).

ενδεδειγμένης υπαγωγής στην επίμαχη υπόθεση, προκειμένου να κριθεί η βασιμότητα της αγωγής. Αρκεί η διάγνωση ότι, ενόψει των νομικών και πραγματικών συνθηκών εκάστης υποθέσεως η φερομένη ως εσφαλμένη δικαστική απόφαση ή ενέργεια έχει εκδοθεί ή διενεργηθεί αντιστοίχως από δικαστικούς λειτουργούς, που ενήργησαν δολίως ή επέδειξαν βαρεία αμέλεια, κατά τη λήψη της αποφάσεως, παραγνωρίζοντας ενσυνειδήτως αναμφισβήτητες νομικές και πραγματικές παραδοχές (ΕΔΑΚ 3/2017, 8/2014).

- 16 Κατά την πάγια νομολογία του ΕΔΑΚ, καθ' ερμηνεία και εφαρμογή του ν. 693/1977, στην άσκηση αγωγής κακοδικίας νομιμοποιείται ενεργητικά μόνον εκείνος που διετέλεσε διάδικος στη δίκη κατά την οποία εκδόθηκε η φερόμενη ως ζημιογόνος απόφαση, και όχι κάθε τρίτος που τυχόν ζημιώνεται από την απόφαση αυτή (ΕΔΑΚ 5/2017, 12/2001, 9/1997). Εξάλλου, το αποζημιωτικό αίτημα της αγωγής κακοδικίας συνδέεται με την οριστική δικαστική απόφαση και όχι με οποιαδήποτε άλλη δικαστική πράξη που αποτελεί μέρος της διαδικασίας που προηγείται της έκδοσης της οριστικής δικαστικής κρίσης. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΑΚ, αγωγή κακοδικίας που στρέφεται κατά του εισαγγελέα, ο οποίος υποβάλλει σχετική πρόταση πριν την έκδοση της οικείας απόφασης είναι απαράδεκτη λόγω έλλειψης παθητικής νομιμοποίησης του εναγομένου (ΕΔΑΚ 6/2012, 2/2012). Για να είναι παραδεκτή η αγωγή κακοδικίας πρέπει, πλην άλλων, να υπογράφεται από δικηγόρο και να επισυνάπτονται σε αυτήν το ειδικό πληρεξούσιο του ενάγοντος προς τον υπογράφοτα δικηγόρο και τα έγγραφα που στηρίζουν την αγωγή (ΕΔΑΚ 7/2022, 19/2013). Η τυπική δε αυτή προϋπόθεση, με την οποία επιβάλλεται, εφόσον δεν συντρέχουν λόγοι ανωτέρας βίας, η άμεση και έγκαιρη προσκόμιση των εγγραφών αποδεικτικών μέσων που στηρίζουν τους λόγους της αγωγής, έχει εισαχθεί για προφανείς λόγους δημοσίου συμφέροντος, που αφορούν στη σύντομη εκκαθάριση της υποθέσεως, τη μη ύπαρξη εκκρεμοτήτων στον χώρο της δικαιοσύνης και την ομαλή λειτουργία των δικαστηρίων και επιβάλλουν την μέσα σε εύλογο χρόνο άρση της αβεβαιότητας ως προς την αστική ευθύνη των δικαστικών λειτουργών (ΕΔΑΚ 9/2018). Εξάλλου, η αγωγή κακοδικίας πρέπει να κατατεθεί στη Γραμματεία του Ειδικού Δικαστηρίου και να επιδοθεί στον εναγόμενο ή σε όλους τους εναγόμενους εντός προθεσμίας έξι μηνών, αφ' ης η επικρινόμενη δικαστική απόφαση κατέστη αμετάκλητη, άλλως απορρίπτεται ως απορρίπτεται ως απαράδεκτη λόγω εκπρόθεσμης άσκησης, ζήτημα το οποίο εξετάζεται και αυτεπαγγέλτως (ΕΔΑΚ 2/2021, 7/2022). Περαιτέρω, η εξάμηνη αποκλειστική προθεσμία για την άσκηση της αγωγής κακοδικίας αρχίζει από τη δημοσίευση της επικρινόμενης απόφασης, όταν αυτή, ως εκ της φύσεώς της, είναι αμετάκλητη, δεδομένου ότι κατ' αρχήν ήδη από τη δημοσίευσή της ο ενάγων έχει τη δυνατότητα να λάβει γνώση του περιεχομένου της. Η προθεσμία δε αυτή λήγει οπωσδήποτε όταν παρέλθουν έξι μήνες από την

αφετηρία της, μη αναστελλόμενη κατά τη διάρκεια των δικαστικών διακοπών ή το διάστημα από 1.8 έως 31.8, καθ' όσον τέτοια αναστολή δεν θα συμβιβαζόταν με τη φύση της εν λόγω προθεσμίας, που έχει τεθεί ρητά από τον νομοθέτη ως το απώτατο χρονικό σημείο μέχρι του οποίου είναι παραδεκτή η άσκηση αγωγής κακοδικίας, για προφανείς λόγους δημοσίου συμφέροντος, που αφορούν την ομαλή λειτουργία των δικαστηρίων και επιβάλλουν την εντός ευλόγου χρόνου άρση της αβεβαιότητας ως προς την αστική ευθύνη των δικαστικών λειτουργών. Τούτο δεν αντίκειται στις διατάξεις των άρθρων 20 παρ. 1 Σ, 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ και 14 παρ. 1 ΔΣΑΠΔ (ΕΔΑΚ 7/2022, 7/2020, 22/2012).

Σύμφωνα με πάγια νομολογία του ΕΔΑΚ, από τις διατάξεις των άρθρων 99 Σ. και 6, 8 και 16 παρ. 2 του ν. 693/1977 προκύπτει ότι η αγωγή κακοδικίας μόνο ως καταψηφιστική μπορεί παραδεκτώς να εγερθεί (με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την επί του παραδεκτού υποχρέωση καταβολής αναλογούντος τέλους δικαστικού ενσήμου), και όχι ως αναγνωριστική. Και τούτο, διότι ο ν. 693/1977 θεσπίζει τη διαδικασία ενώπιον του ειδικού δικαστηρίου ως διαδικασία που αποσκοπεί στην αποκατάσταση της ζημίας του ζημιωθέντος και συνεπώς στην παροχή αποζημιώσεως, εν ανάγκη και με αναγκαστική εκτέλεση, και όχι στην εκφορά απλής αναγνωριστικής κρίσεως για την τυχόν διαπιστούμενη κακοδικία και το κατ' αρχήν δικαίωμα αποζημιώσεως του ενάγοντος (ΕΔΑΚ 17/1992, 13/1996, 11/2004, 13/2006, 2/2009, 4/2016, 1/2019). Ήδη, έχουν εκφραστεί συναφώς αποκλίνουσες γνώμες, σύμφωνα με τις οποίες η μετατροπή του αιτήματος της αγωγής σε αναγνωριστικό, που γίνεται με τις εμπρόθεσμες προτάσεις, πρέπει να κριθεί παραδεκτή, καθόσον: (α) Η άσκηση της αγωγής κακοδικίας ως αναγνωριστικής - άρα και η μετατροπή μιας αρχικά καταψηφιστικής αγωγής σε αναγνωριστική- χωρίς καταβολή δικαστικού ενσήμου, επιτρέπεται, πάντα, ως αναφαίρετο δικαίωμα ελεύθερης και απρόσκοπτης πρόσβασης του κάθε πολίτη στη δικαιοσύνη, για να έχει αυτός, κυρίως, τη δυνατότητα, με σχετικά ολιγοδάπανη διαδικασία, να αίρει τυχόν αμφισβήτηση ή αβεβαιότητα για την ύπαρξη δικαιωμάτων του και για το εύρος του και για να εμποδίζει την παραγραφή του. Η δυνατότητα αυτή (ατομικό δικαίωμα) θεμελιώνεται στις διατάξεις των άρθρων 20 παρ.1, 26 παρ.3, του Συντάγματος, 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ, 1 του πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αυτής 2 παρ.3 και 14 παρ. 1 του, με το ν. 2462/1997, κυρωθέντος Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. (β) Το άρθρο 99 του Συντάγματος, αναφερόμενο, γενικά, σε αγωγές κακοδικίας, δεν κάνει διακρίσεις, μεταξύ αναγνωριστικών και καταψηφιστικών τοιούτων. Επομένως, κατά γενική αρχή του δικαίου, ουδεμία διάκριση μπορεί να γίνεται από τους εφαρμοστές του. (γ) Και στα άρθρα, επίσης, 6, 9 και 16 ν. 693/1977, ουδεμία διάκριση γίνεται. Κι αν γινόταν θα ήταν αντισυνταγματική (βλ. μειοψηφία σε ΕΔΑΚ 6/2021, βλ. και ΕΔΑΚ 7/2021).

Όπως περαιτέρω γίνεται παγίως δεκτό, κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 6 17

παρ. 1 του ν. 693/1977, σε συνδυασμό με εκείνες των άρθρων 297, 298, 914 και 932 του ΑΚ, με την αγωγή αποζημίωσης δίδεται η καταβολή αποζημίωσης για συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία ή/και χρηματικής ικανοποίησης προς αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που προήλθαν αμέσως από ζημιογόνο δικαστική απόφαση ή πράξη. Για τη θεμελίωση της ως άνω αξίωσης, απαιτείται, εκτός από τη ζημία ή την ηθική βλάβη, παράνομη και υπαίτια, από δόλο ή βαρεία αμέλεια, πράξη ή παράλειψη του εναγόμενου δικαστικού λειτουργού, από την οποία προκλήθηκε αιτιωδώς η ζημία ή η ηθική βλάβη, την οποία επικαλείται ο ενάγων. Δεν αρκεί επομένως για την ίδρυση της κατά τα άνω ευθύνης του δικαστικού λειτουργού η θεμελίωση της, κατά το αστικό δίκαιο, αδικοπραξίας με οιαδήποτε μορφή υπαιτιότητας, αλλά απαιτείται η συνδρομή προφανούς σφάλματος, το οποίο έγινε είτε από δόλο είτε από βαρεία αμέλεια του δικαστικού λειτουργού (ΕΔΑΚ 9/2019, 3/2018, 12/2001). Ως δόλος νοείται η πρόθεση του εναγομένου, που κατευθύνεται στο παράνομο αποτέλεσμα, το οποίο αυτός είτε επιδιώκει, είτε το προβλέπει ως αναγκαία ή ενδεχόμενη συνέπεια της πράξης ή της παράλειψής του και μολαταύτα προβαίνει σε αυτήν, αποδεχόμενος το αποτέλεσμα, ενώ ως βαρεία αμέλεια νοείται η ιδιαίτερα μεγάλη και ασυνήθως σοβαρή παράλειψη καταβολής της προσήκουσας επιμέλειας εκ μέρους του δικαστικού λειτουργού, με μέτρο εκείνο που υπαγορεύει η κοινή πείρα και σύνεση, ενόψει των περιστάσεων που συντρέχουν κάθε φορά. Ειδικότερα, δόλος συντρέχει όταν ο εναγόμενος δικαστικός λειτουργός από πρόθεση προέβη σε ερμηνευτικές παραδοχές που έρχονται σε πλήρη αντίθεση προς το ρητό γράμμα ή την ανεπίδεκτη αμφιβολίας ορθή έννοια των εφαρμοστέων κανόνων δικαίου και την ομόφωνη περί τούτου γνώμη της νομικής επιστήμης και νομολογίας ή από πρόθεση παρέβλεψε, αγνόησε ή διαστρέβλωσε πραγματικά περιστατικά ή αποδεικτικά μέσα. Βαρεία αμέλεια συντρέχει στην περίπτωση που από παντελή έλλειψη της προσήκουσας επιμέλειας εκ μέρους του δικαστικού λειτουργού η υιοθετηθείσα ερμηνευτική εκδοχή έρχεται σε έκδηλη και ακραία αντίθεση προς το ρητό γράμμα ή την ανεπίδεκτη αμφιβολίας ορθή έννοια των εφαρμοστέων κανόνων δικαίου και την ομόφωνη γνώμη της νομικής επιστήμης και νομολογίας, ώστε να μην είναι αντικειμενικά υποστηρίξιμη ή σε περίπτωση που για τον ίδιο λόγο η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και αποδεικτικών μέσων αποκλίνει ουσιωδώς και σε ασυνήθιστα μεγάλο βαθμό από εκείνη στην οποία θα προέβαινε ο μέσος δικαστικός λειτουργός (ΕΔΑΚ 9/2021). Η νομολογία, όμως, ήτοι το σύνολο των λύσεων που δίδουν τα δικαστήρια στα νομικά προβλήματα που τίθενται ενώπιόν τους, δεν αποτελεί πηγή του δικαίου, αφού κάτι τέτοιο θα προσέκρουε στην αρχή της διακρίσεως των εξουσιών ως βάση του δημοκρατικού πολιτεύματος (άρθρο 26 του Συντάγματος), καθότι η θέσπιση κανόνων δικαίου ανήκει στην αρμοδιότητα του νομοθέτη. Επομένως, με εξαίρεση τις ρητώς προβλεπόμενες από τον νόμο περιπτώσεις, η νομολογία των δικαστηρίων, ακόμη και των Ανωτάτων

Δικαστηρίων, δεν δεσμεύει τον επόμενο δικαστή στην κρίση του οποίου θα τεθεί το ίδιο ή παρόμοιο ζήτημα. Ο δικαστής μπορεί να διαφοροποιηθεί από αυτήν, αρκεί η διαφοροποίηση αυτή να είναι αντικειμενικά υποστηρίξιμη. Περαιτέρω, μεταξύ του νομίμου λόγου ευθύνης (της κατά τα άνω παράνομης και υπαίτιας, από δόλο ή βαρεία αμέλεια, πράξεως ή παραλείψεως του δικαστικού λειτουργού, κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών του καθηκόντων) και της προκληθείσας περιουσιακής ζημίας ή/και ηθικής βλάβης απαιτείται η ύπαρξη προσφόρου αιτιώδους συνάφειας. Αιτιώδης συνάφεια υπάρχει όταν η πράξη ή η παράλειψη του ευθυνομένου προσώπου ήταν κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας ικανή και μπορούσε αντικειμενικά να επιφέρει κατά τη συνηθισμένη και κανονική πορεία των πραγμάτων το επιζήμιο αποτέλεσμα, το οποίο και πράγματι επέφερε. Εξάλλου, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΑΚ, ως «πράξεις» κατά την έννοια του άρθρου 8 του ν. 693/1977 δεν νοούνται εκείνες που γίνονται κατά την πορεία της διαδικασίας της δίκης που οδηγεί στην έκδοση αποφάσεως²². Και τούτο διότι, πάντα σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΑΚ, εφόσον ο νομοθέτης δεν επιτρέπει, σύμφωνα με τις παρ. 3 και 4 του άρθρου 6 του ίδιου νόμου, την άσκηση αγωγής κακοδικίας κατά δικαστικών λειτουργών που εκδίδουν αποφάσεις, οι οποίες υπόκεινται σε τακτικά ένδικα μέσα ή από τις οποίες προκύπτει ζημία που θα μπορούσε ν' αποφευχθεί με κάποιο νόμιμο τρόπο, πολύ περισσότερο δεν επιτρέπει την άσκηση τέτοιας αγωγής κατά δικαστών που εκδίδουν πράξεις, οι οποίες γίνονται κατά την πορεία της διαδικασίας που οδηγεί στην έκδοση αποφάσεως (ΕΔΑΚ 2/2019). Λαμβανομένου, εξάλλου, υπόψη ότι στο άρθρο 177 παρ. 1 του ΚΠολΔ καθιερώνεται η αρχή της ηθικής απόδειξης *stricto sensu* (αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδεικτικών μέσων), κατά την οποία επί ποινικών υποθέσεων η δικανική πεποίθηση διαμορφώνεται ελεύθερα, κατόπιν εκτίμησης και αξιολόγησης των προσαγόμενων αποδεικτικών μέσων από τον κρίνοντα, σύμφωνα με τις επιταγές της συνείδησής του, χωρίς αυτός να δεσμεύεται από νομικούς κανόνες αποδείξεων, υποχρεούμενος πάντως να αιτιολογεί ειδικά και εμπειριστατωμένα τον σχηματισμό της κρίσης του. Ο κρίνων/δικαστικός λειτουργός τότε μόνον εξέρχεται από τα θεμιτά όρια της ελεύθερης εκτίμησης του αποδεικτικού υλικού και μπορεί αντικειμενικά να ελεγχθεί, όταν το αποδεικτικό του πόρισμα δεν μπορεί να στηριχθεί, με βάση τους κανόνες της λογικής και της κοινής πείρας, στο αποδεικτικό υλικό της υπόθεσης (ΕΔΑΚ 8/2019, 7/2018, 5/2011).

²² Η γραμματική ερμηνεία του Συντάγματος δεν οδηγεί σε αυτό το συμπέρασμα. Το Σύνταγμα κάνει αναφορά σε πράξεις ή παραλείψεις και όχι σε δικαστικές αποφάσεις.

IV. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ

- 19 Σημαντικό μέρος της θεωρίας²³ αντιμετωπίζει αρκετά κριτικά τη μέχρι τούδε λειτουργία του ΕΔΑΚ με το επιχείρημα ότι οι προϋποθέσεις (αντικειμενικές και υποκειμενικές/βαθμός υπαιτιότητας δικαστικού λειτουργού) τελεσφόρησης της αγωγής κακοδικίας είναι αυστηρές. Προς απόδειξιν, γίνεται αναφορά στο γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των αποφάσεων του ΕΔΑΚ είναι απορριπτικές. Συναφώς, έχει παρατηρηθεί ότι το σύστημα της αποκλειστικής ευθύνης του δικαστικού λειτουργού που θεσπίζεται (και) με το άρθρο 99 Σ κατά έναν στρεβλό τρόπο «ιδιωτικοποιεί»²⁴ μια δημόσια φύσεως διαφορά περί ευθύνης. Προτείνεται από τη θεωρία ότι το σχετικό βάρος από πράξη ή παράλειψη οργάνου του Κράτους θα έπρεπε να φέρει το τελευταίο, η νομολογία, ωστόσο, είχε αντισταθεί σθεναρά στο ενδεχόμενο αστικής ευθύνης του Κράτους από παράνομη πράξη ή παράλειψη των οργάνων της δικαστικής εξουσίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.
- 20 Με την απόφαση ΣτΕ Ολομ 1501/2014 κρίθηκαν κατά πλειοψηφία τα εξής: «5. Επειδή, το άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος, ορίζοντας ότι "Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους" έχει αναγάγει σε συνταγματικό κανόνα την ισότητα ενώπιον των δημοσίων βαρών, συνιστά δε, παράλληλα, και διάταξη στην οποία θεμελιώνεται η αποζημιωτική ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις των οργάνων του που προκαλούν ζημία, παράνομες (ΣτΕ 980/2002) ή νόμιμες (ΣτΕ 5504/2012). [...] Πραγματώνεται δε ο σκοπός της διατάξεως αυτής υπό την ως άνω έννοια όταν αποκατάσταση τέτοιας ζημίας καθίσταται δυνατή σε περίπτωση ζημιογόνου δράσεως οιοσδήποτε οργάνου του Κράτους, άρα και εκείνης των οργάνων τα οποία είναι ενταγμένα στην δικαστική λειτουργία. Αποκλεισμός της αστικής ευθύνης του Δημοσίου στην τελευταία περίπτωση δεν συνάγεται από την περί αγωγών κακοδικίας διάταξη του άρθρου 99 του Συντάγματος, διότι η προσωπική ευθύνη οργάνου του Δημοσίου δεν αποκλείει αναγκαίως την ευθύνη του τελευταίου, σκοπός δε της διατάξεως αυτής είναι η προστασία του κύρους της Δικαιοσύνης με ανάθεση σε ειδικό δικαστήριο του

²³ Ενδεικτικά, Α. Γέροντας, Παρατηρήσεις στη ΣτΕ 207/2020 – Η διόρθωση και ερμηνεία δικαστικών αποφάσεων, ΘΠΔΔ, 1/2022, σελ. 77 επ., Γ. Κασσιμάτης, Περί του ισχύοντος εν Ελλάδι συστήματος αστικής ευθύνης εκ κακοδικίας, Μελέτες IV, Ειδικά θέματα δικαστικής εξουσίας 1973-1999, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000, σελ. 45 επ., Α. Αργυρός, Αστική ευθύνη του Δημοσίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021, σελ. 119, Ε. Πρεβεδούρου, Η προσωπική ευθύνη των δικαστικών λειτουργών και η αγωγή κακοδικίας υπό το πρίσμα της κοινοτικής νομολογίας, ΕυρΠολ 2/2007, σελ. 499 επ. Ο Ε. Καψάλης συνέγραψε δύο βιβλία, προκειμένου να αναδείξει τον «διακοσμητικό» ρόλο του άρθρου 99 Σ και του σχετικού εκτελεστικού νόμου και κατ' επέκταση του ΕΔΑΚ. [βλ. Ε. Καψάλης Η νομολογία του Ειδικού Δικαστηρίου Κκοδικίας (1929-1984), Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1985, σελ. 5].

²⁴ Γ. Κασσιμάτης, Περί του ισχύοντος εν Ελλάδι συστήματος αστικής ευθύνης εκ κακοδικίας, Μελέτες IV, Ειδικά θέματα δικαστικής εξουσίας 1973-1999, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000, σελ. 45.

έργου της διαγνώσεως της προσωπικής ευθύνης των δικαστικών λειτουργών από την άσκηση των καθηκόντων τους. Επομένως, κατά το Σύνταγμα, επιβάλλεται στο νομοθέτη να ορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες αποκαθίσταται η ζημία που προκαλείται από την δράση οποιουδήποτε κρατικού οργάνου λαμβάνοντας υπ' όψη την φύση και την αποστολή του έργου που το Σύνταγμα αναγνωρίζει, αναθέτει και εγγυάται στα όργανα των τριών λειτουργιών του Κράτους. [...]. 6. Επειδή, στο άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (π.δ. 456/1984 - Α΄ 164) ορίζεται ότι "Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος. Μαζί με το δημόσιο ευθύνεται εις ολόκληρον και το υπαίτιο πρόσωπο, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων για την ευθύνη των υπουργών". Η πρώτη από τις διατάξεις αυτές, ορίζοντας ως προϋπόθεση για την ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση τον παράνομο χαρακτήρα της ζημιογόνου πράξεως ή παραλείψεως έχει ευθεία εφαρμογή στην περίπτωση ζημιογόνων δράσεως οργάνων της νομοθετικής εξουσίας (νομοθέτηση ή παράλειψη νομοθετήσεως αντικείμενη σε κανόνες δικαίου υπέρτερης τυπικής ισχύος) και της εκτελεστικής εξουσίας κατά την εφαρμογή του νόμου στην ατομική περίπτωση (παράβαση της αρχής της νομιμότητας). Η διάταξη αυτή δεν αναφέρεται ευθέως σε ζημιογόνες πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, διότι ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση λόγω απλώς εσφαλμένης ερμηνείας του νόμου ή απλώς εσφαλμένης εκτιμήσεως των πραγμάτων από δικαστικό λειτουργό δεν είναι συμβατή με την φύση του δικαστικού έργου, ως εκ της οποίας το Σύνταγμα εγγυάται στον δικαστικό λειτουργό την λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία του. Εν όψει της φύσεως του δικαστικού έργου, μόνο πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση. Εφόσον δε το Σύνταγμα, κατά την προηγούμενη σκέψη, δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημίες που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, μέχρις ότου ο νομοθέτης ρυθμίσει ειδικώς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, το άρθρο 105 Εισ.Ν.Α.Κ. έχει ανάλογη εφαρμογή σε περίπτωση προκλήσεως ζημίας από πράξεις των οργάνων αυτών η οποία μπορεί να αποδοθεί σε πρόδηλο σφάλμα τους. Ο πρόδηλος δε χαρακτήρας του σφάλματος της κρίσεως οργάνου της δικαστικής λειτουργίας προκύπτει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περιπτώσεως βάσει των οποίων η δικαστική πλάνη καθίσταται συγγνωστή ή ασύγγνωστη. [...].».

Ήδη, το Συμβούλιο της Επικρατείας μετέβαλε εν μέρει τη νομολογία του με τις αποφάσεις ΣτΕ Ολομ 799/2021 – 803/2021, Ολομ. 1360-1/2021. Κατ' αρχάς, όπως σε συνέχεια των ανωτέρω κρίθηκε κατά πλειοψηφία, το άρθρο 4 παρ. 5 Σ επιβάλλει και την αποκατάσταση της ζημίας που κάποιος υφίσταται από την δράση, χάριν του δημοσίου συμφέροντος, των οργάνων του Κράτους, όταν η δράση αυτή, άρα και εκείνη των οργάνων

21

τα οποία είναι ενταγμένα στην δικαστική λειτουργία, δεν είναι σύνομη ή όταν είναι μεν νόμιμη αλλά προκαλεί βλάβη ιδιαίτερη και σπουδαία, σε βαθμό ώστε να υπερβαίνει τα όρια που είναι κατά το Σύνταγμα ανεκτά προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο σκοπός δημοσίου συμφέροντος, στον οποίο αποβλέπει η δράση αυτή, σύμφωνα με την οικεία νομοθεσία. Αποκλεισμός της αστικής ευθύνης του Δημοσίου στην περίπτωση δράσης δικαστικού λειτουργού δεν συνάγεται από την περί αγωγών κακοδικίας διάταξη του άρθρου 99 του Συντάγματος, διότι η προσωπική ευθύνη οργάνου του Δημοσίου δεν αποκλείει αναγκαιώς την ευθύνη του τελευταίου, σκοπός δε της διατάξεως αυτής είναι η προστασία του κύρους της Δικαιοσύνης με ανάθεση σε ειδικό δικαστήριο του έργου της διαγνώσεως της προσωπικής ευθύνης των δικαστικών λειτουργών από την άσκηση των καθηκόντων τους. Επομένως, κατά το Σύνταγμα, επιβάλλεται στο νομοθέτη να ορίζει τις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες αποκαθίσταται η ζημία που προκαλείται από την δράση οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, λαμβάνοντας υπ' όψη την φύση και την αποστολή του έργου που το Σύνταγμα αναγνωρίζει, αναθέτει και εγγυάται στα όργανα των τριών λειτουργιών του Κράτους (ΣτΕ Ολομ 800-3/2021, Ολομ. 1360-1/2021). Ωστόσο, όπως περαιτέρω κρίθηκε κατά πλειοψηφία και κατά μεταστροφή από τα κριθέντα με τη ΣτΕ Ολομ 1501/2014, οι διατάξεις του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, αναφερόμενες σε όργανα του Δημοσίου, δεν έχουν, παρά την ευρεία διατύπωσή τους, εφαρμογή στις περιπτώσεις υλικής ζημίας ή ηθικής βλάβης από παράνομες πράξεις των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Επιπλέον, ενόσω δεν υφίσταται, σε εκτέλεση της προεκτεθείσας επιταγής του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος, νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και της αρμόδιας δικαιοδοσίας για την επίλυση των σχετικών διαφορών, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί ούτε κατ' ευθεία επίκληση του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος και, ως εκ τούτου, σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες. *Διαφορετική* (ΣτΕ Ολομ. 799/2021) είναι η περίπτωση υποχρέωσης του Δημοσίου να προβαίνει στην αποκατάσταση της ζημίας που οι πολίτες υφίστανται λόγω παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, υπό τις προϋποθέσεις που διέπλεσε το ίδιο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς υπαγορεύεται από την ανάγκη διαφύλαξης της ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου από τις εθνικές αρχές, στις οποίες προδήλως περιλαμβάνονται και τα δικαστήρια. Υπό το φως της ανωτέρω επιταγής του ενωσιακού δικαίου, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε, επιπλέον, κατά πλειοψηφία ότι μέχρι να θεσπισθεί τυχόν ειδική διαδικασία, η σχετική έννομη προστασία νομίμως παρέχεται με την άσκηση αγωγής αποζημίωσης κατά το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ, το οποίο εφαρμόζεται κατ' αρχήν αναλόγως, η δε θεμελίωση της αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου λόγω παραβιάσεως του

δικαίου της Ένωσης οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινόμενου σε τελευταίο βαθμό διέπεται από τις προϋποθέσεις που όρισε το ΔΕΕ με τη νομολογία του (αποφάσεις του ΔΕΕ της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, Köbler, C-224/01, σκ. 32 έως 36 και 51 έως 58, της 13ης Ιουνίου 2006, Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, σκ. 30 έως 45, της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, Ferreira da Silva e Brito κ.λπ., C-160/14, σκ. 47, της 28ης Ιουλίου 2016, Tomášová, C-168/15, σκ. 18- 23, της 29ης Ιουλίου 2019, Hochtief, 620/17, σκ. 35 έως 47, της 4ης Μαρτίου 2020, Telecom Italia, C-34/19, σκ. 67 έως 69 κ.ά.), ήτοι: : α) Ο παραβιαζόμενος κανόνας δικαίου της Ένωσης να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, β) η παράβαση του κανόνα αυτού να είναι κατάφωρη και γ) να υφίσταται άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της ζημίας των ιδιωτών. Η δε εφαρμογή της αρχής της ευθύνης του κράτους μέλους για αποφάσεις εθνικού δικαστηρίου κρίνοντας σε τελευταίο βαθμό δεν επιτρέπεται να τεθεί σε κίνδυνο από την έλλειψη αρμοδίου δικαστηρίου.

Κατ' αποτέλεσμα, το μεν το σύστημα της αποκλειστικής προσωπικής αστικής ευθύνης του δικαστικού λειτουργού για ζημιογόνες πράξεις ή παραλείψεις του κατά την άσκηση των καθηκόντων του κατά το άρθρο 99 Σ και τον οικείο εκτελεστικό νόμο υπολειτουργεί, το δε υφίσταται συνταγματική (κατά το άρθρο 4 παρ. 5 Σ) υποχρέωση θέσπισης (παράλληλης) αστικής ευθύνης του Δημοσίου για ζημιογόνο παράνομη πράξη ή παράλειψη δικαστικού λειτουργού, πλην η ενεργοποίησή της αδρανεύ λόγω ανυπαρξίας ειδικής νομοθετικής διάταξης. Εξαιρετικώς, σε περίπτωση που τίθεται ζήτημα κατάφωρης παραβίασης του ενωσιακού δικαίου από εθνικό δικαστήριο που κρίνει σε τελευταίο βαθμό, κατ' ανάγκην και μέχρι ο εθνικός νομοθέτης να ανταποκριθεί στην ανωτέρω συνταγματική επιταγή, εφαρμόζεται αναλογικά και ερμηνευόμενη υπό το φως της νομολογίας του ΔΕΕ²⁵ η διάταξη του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ.

Στην ανωτέρω προβληματική της ευθύνης του Δημοσίου από πράξη ή παράλειψη δικαστικού οργάνου, σκόπιμο είναι να γίνει μνεία και των (όλων ειδικών, πάντως) διατάξεων περί αναζήτησης δίκαιης ικανοποίησης και ενδεχόμενης αποζημίωσης, εφόσον συντρέχει και υλική ζημία, σε περίπτωση υπερβάσεως του ευλόγου χρόνου/αδικαιολόγητης καθυστέρησης έκδοσης απόφασης από κάθε κλάδο της δικαιοσύνης (βλ. άρθρα 53-58 του ν. 4055/2012 – Α΄ 51 «Δίκαιη δίκη και εύλογη διάρκεια αυτής» σε σχέση με τη διοικητική δικαιοσύνη, και άρθρα 1 έως 6 του ν. 4239/2014 - Α΄ 43 «Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο και άλλες διατάξεις». Με τα άρθρα αυτά εισήχθη ειδικό ένδικο βοήθημα.) Όπως προκύπτει και από τις σχετικές αιτιολογικές εκθέσεις, οι εν λόγω ρυθμίσεις θεσπίσθηκαν κατ' επίκληση των άρθρων 6 παρ. 1 και 13 της ΕΣΔΑ, καθώς και σε συμμόρφωση προς την «απόφαση - πιλότο» («arrêt

²⁵ Δηλαδή με την προσαπαίτηση της κατάφωρης παραβίασης.

pilote») του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) Αθανασίου και λοιποί κατά Ελλάδα της 21.12.2010, με την οποία διαπιστώθηκε η ύπαρξη «συστημικού» προβλήματος στην ελληνική δικαιοσύνη, λόγω του σημαντικού αριθμού παραβιάσεων των ως άνω άρθρων της ΕΣΔΑ και ιδίως του άρθρου 6 παρ. 1 αυτής, με την υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης, κλήθηκε δε η Ελλάδα να υιοθετήσει αποτελεσματική προσφυγή ή συνδυασμό προσφυγών σε εθνικό επίπεδο για την αντιμετώπιση του προβλήματος σύμφωνα με τα κριτήρια της νομολογίας του ΕΔΔΑ. Ενδιαφέρον έχει ότι η Ελληνική Κυβέρνηση, προ της θεσπίσεως του εν λόγω ενδίκου βοηθήματος, επιχείρησε να υποστηρίξει ενώπιον του ΕΔΔΑ ότι ο θεσμός της αγωγής κακοδικίας του άρθρου 99 Σ θα μπορούσε να θεωρηθεί αποτελεσματική προσφυγή κατά την έννοια του άρθρου 13 ΕΣΔΑ για την αντιμετώπιση της κατά τα ως άνω αδικαιολόγητης καθυστέρησης, πλην ανεπιτυχώς²⁶.

- 24 Επίσης παράλληλα εφαρμοστέες και για την δικαστική εξουσία, όπως εύστοχα επισημαίνεται και στην θεωρία²⁷, είναι οι ρυθμίσεις του ν. 2957/2001, που κύρωσε την Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για θέματα Αστικού Δικαίου περί διαφθοράς.

V. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- 25 Και από τη δημοκρατική μήτρα²⁸ που συνυφαίνεται και με την αρχή της διάκρισης των εξουσιών²⁹ και από την δικαιοκρατική μήτρα του σύγχρονου συνταγματικού κράτους προκύπτει ως ορθολογική και χρειαζόμενη η θέσπιση ενός συστήματος αγωγής κακοδικίας.
- 26 Σε μια δημοκρατική πολιτεία αρμόδιος για να θεσπίζει, να δημιουργεί κανόνες δικαίου είναι ο δημοκρατικά νομιμοποιημένος νομοθέτης. Ο δικαστής έχει βέβαια την σπουδαία αρμοδιότητα να επιλύει διαφορές ιδιωτικές και διοικητικές και να εκδικάζει εγκλήματα ερμηνεύοντας και εφαρμόζοντας το ισχύον δίκαιο μέσα στα πλαίσια μιας δίκης. Επίσης έχει και την αρμοδιότητα πάντα στα πλαίσια μιας δίκης να μην εφαρμόζει αντισυνταγματικές³⁰, ή/και αντίθετες στο δίκαιο της ΕΕ, ή/και αντίθετες στην ΕΣΔΑ, ή/και αντίθετες στο διεθνές δίκαιο νομικές ρυθμίσεις. Όμως δεν είναι καλό σε μια δημοκρατία ο δικαστής να μετατρέπεται σε νομοθέτη³¹ εκτός αν το ρυθμίζει αυτό

²⁶ Ενδεικτικά, ΕΔΔΑ, απόφαση της 2 Δεκεμβρίου 2004, Καρέλλης κατά Ελλάδος, αρ. 6706/02, σκ. 19-23.

²⁷ Δ. Ράικος, Άρθρο 99, Κατ' άρθρο ερμηνεία, 2017, σελ. 1558-1559.

²⁸ Έτσι και Δ. Ράικος, άρθρο 99, Ερμηνεία κατ' άρθρον, 2017, σελ. 1558.

²⁹ Βλ. άρθρο 26 του Συντάγματος. Βλ. και Β. Τζέμος, Η ώριμη αναλογικότητα ΔιΔικ 2019, σ.200 επ., και σε Β. Τζέμος (Επιμ.), Ebook 6^{ου} Ετήσιου Επιστημονικού Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ), Το Δημόσιο Δίκαιο σε «αμχανία», σελ. 10επ., προσβάσιμο σε [link](#)

³⁰ Άρθρο 87 παρ. 2 και άρθρο 93 παρ. 4 του Συντάγματος.

³¹ Βλ. αναλυτικά Β. Τζέμος, Η ώριμη αναλογικότητα σε: ΔιΔικ 2019, σ.200 επ., και σε Β. Τζέμος

κατ' εξαίρεση το Σύνταγμα³² και πάντα μέσα στα όρια της στενά ερμηνευτέας αυτής εξαίρεσης.

Αλλά και πέραν του ότι ο δικαστής είναι δικαστική λειτουργία κατά την άνω συνοπτικά 27 ορισθείσα έννοια και όχι νομοθετική λειτουργία, είναι παράλληλα κορυφαίας σημασίας να μην παρασύρεται σε αρνησιδικία. Ταυτόχρονα κατά την άσκηση των δικαστικών του αρμοδιοτήτων δεν επιτρέπεται να αυθαιρετεί, δεν είναι ανεξέλεγκτος. Κι αυτό γιατί σε ένα κράτος δικαίου³³ καμία εξουσία δεν είναι ανεξέλεγκτη. Ο έλεγχος του δικαστή και των αποφάσεών του δεν εξαντλείται στον επανέλεγχο των δικαστικών αποφάσεων και στην κατοχύρωση περισσότερων του ενός βαθμών δικαιοδοσίας, ούτε στον πειθαρχικό έλεγχο των δικαστών. Περιλαμβάνει και την ελεγκτική διαδικασία της αγωγής κακοδικίας που στην ελληνική συνταγματική τάξη κατοχυρώνεται ρητά στο άρθρο 99 του Συντάγματος. Πάντως ενόψει της δικαστικής ανεξαρτησίας η κύρια οδός ελέγχου των δικαστικών αποφάσεων είναι τα ένδικα μέσα και όχι ο πειθαρχικός έλεγχος των δικαστών και η αγωγή κακοδικίας του άρθρου 99 του Συντάγματος. Πειθαρχικός έλεγχος των δικαστών και αγωγή κακοδικίας³⁴ είναι «φάρμακα» του κράτους δικαίου μόνο για βαριές «αρρώστιες». Ο δικαστής είναι ανεξάρτητος και η ανεξαρτησία του θα πρέπει να προστατεύεται από κάθε κίνδυνο. Και κίνδυνος για την ανεξαρτησία του δικαστή είναι και η υπερβολική και μη φειδωλή χρήση του πειθαρχικού ελέγχου και της αγωγής κακοδικίας.

Με αυτά τα δεδομένα, κι ενώ είναι πολύ ενδιαφέρουσα η δικαιοπολιτική πρόταση του 28 Δημήτρη Ράικου να περιοριστεί η αγωγή κακοδικίας σε περιπτώσεις που σωρευτικά έχουμε και α) πρόδηλο σφάλμα δικαστικής απόφασης και β) δόλο ή κακοβουλία του δικάσαντος δικαστή³⁵, θεωρώ ότι πρέπει να διατηρηθεί η ρύθμιση του άρθρου 6 του ν. 693/1977 που συμπεριλαμβάνει και την βαριά αμέλεια, καθόσον δεν εφαρμόζεται στην ελληνική έννομη τάξη, πέραν του ενωσιακού δικαίου³⁶, αστική ευθύνη του δημοσίου για προδήλως παράνομες δικαστικές αποφάσεις. Η βαριά αμέλεια όμως θα πρέπει να αξιολογείται πολύ εξαιρετικά από το ΕΔΑΚ, να χρησιμοποιείται με φειδώ και μόνο σε πολύ ακραίες περιπτώσεις προδήλων σφαλμάτων στο σύστημα των αγωγών κακοδικίας.

Το ζήτημα της προσωπικής αποζημιωτικής ευθύνης του δικαστή που υπέπεσε 29 σε κακοδικία συνεχεται εγγενώς, όπως καταδείχτηκε και ανωτέρω, με την αστική

(Επιμ.), Ebook 6^ο Ετήσιου Επιστημονικού Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ), Το Δημόσιο Δίκαιο σε «αμνηνία», σελ. 10επ., προσβάσιμο σε [link](#)

³² Βλ. άρθρο 100 στην περίπτωση της ελληνικής συνταγματικής τάξης.

³³ Για την έννοια του κράτους δικαίου βλ. ενδεικτικά Β. Τζέμος, *Οργανωτικό Διοικητικό Δίκαιο*, 2013, σελ. 15 και Β. Τζέμος, Α. Αναστασίου, *Έλεγχος Διοικητικής Δράσης*, 2021, σελ.23επ.

³⁴ Φυσικά πειθαρχικός έλεγχος δικαστών και αγωγή κακοδικίας είναι πολύ διαφορετικοί θεσμοί.

³⁵ Δ. Ράικος, Άρθρο 99, Ερμηνεία κατ' άρθρο, 2017, σελ. 1565.

³⁶ Βλ. ΣτΕ 799/2021.

ευθύνη του κράτους για αμετάκλητες αποφάσεις που προκαλούν ζημία σε ιδιώτες. Καθόσον ειδικά για υποθέσεις που αφορούν σε ιδιωτικά δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο ενωσιακό δίκαιο έχει διαπλαστεί από το ΔΕΕ και έχει γίνει αποδεκτή από το ΣτΕ³⁷ η αστική ευθύνη του κράτους για αμετάκλητες εθνικές δικαστικές αποφάσεις που παραβίασαν κατάφωρα και με πρόκληση ζημίας ιδιωτικά δικαιώματα κατοχυρώνόμενα στο ενωσιακό δίκαιο, είναι αναγκαίο δικαιοπολιτικά με γνώμονες την αρχή της ισότητας στα δημόσια βάρη³⁸ και την γενική αρχή της ισότητας³⁹ να προβλεφθεί ρητά γενικά⁴⁰ και με τις προϋποθέσεις που έχει η νομολογία του ΔΕΕ νομοθετικά για όλες τις αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις αστική ευθύνη του κράτους. Θα πρότεινα συγκεκριμένα να θεσπιστεί νομοθετικά νέα ρύθμιση στο άρθρο 105 ΕιΣΝΑΚ⁴¹ με το εξής περιεχόμενο: «Όταν αμετάκλητη δικαστική απόφαση παραβιάζει κατάφωρα δικαιώματα προκαλώντας αιτιωδώς ζημία σε κάποιο διάδικο, ο διάδικος μπορεί εντός 4 μηνών⁴² από την δημοσίευση της αμετάκλητης απόφασης να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων». Η ρύθμιση αυτή κρίνεται ορθότερο να περιοριστεί μόνο στις αμετάκλητες αποφάσεις της ελληνικής δικαιοσύνης. Η προσωπική ευθύνη του δικαστή βάσει της αγωγής κακοδικίας αντίθετα δεν περιορίζεται στις αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις.

- 30 Συνελόντι ειπείν το σύστημα αγωγών κακοδικίας κατά δικαστών ρυθμίζεται στο άρθρο 99 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με το νόμο 693/1977 και το βάσει αυτού εκδοθέν π.δ. 186/2004. Το περιεχόμενο των άνω ρυθμίσεων διευκρινίζεται μέσω των αποφάσεων του Ειδικού Δικαστηρίου Αγωγών Κακοδικίας (ΕΔΑΚ). Είναι δε κρίσιμο να συγχорδιωθεί νομοθετικά με μια νέα νομοθετική ρύθμιση για την αστική ευθύνη του κράτους για αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις.

³⁷ Ενισαία και πειστική γραμμή των ΣτΕ Ολομ 1501/2014, ΣτΕ Ολομ799-803/2021 και ΣτΕ Ολομ1360-1361/2021.

³⁸ Άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος. Η ισότητα στα δημόσια βάρη, όπως εύστοχα αναπτύσσει η νομολογία του ΣτΕ είναι η συνταγματική βάση της αποζημιωτικής ευθύνης του κράτους για ζημιωγόνες παράνομες ή/και νόμιμες πράξεις όλων των κρατικών οργάνων (οπότε και των δικαστικών αποφάσεων).

³⁹ Άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος. Η γενική αρχή της ισότητας επιτάσσει την ίση μεταχείριση από το νομοθέτη παραβιάσεων ιδιωτικών δικαιωμάτων από αμετάκλητες εθνικές δικαστικές αποφάσεις είτε τα δικαιώματα αυτά κατοχυρώνονται από το ενωσιακό δίκαιο είτε από το εθνικό δίκαιο.

⁴⁰ Δηλαδή και πέραν του πεδίου εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου.

⁴¹ Εναλλακτικά η ειδική ως άνω ρύθμιση θα μπορούσε να ενταχθεί στον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών, ήδη ν. 4938/2022/

⁴² Που διαφοροποιείται από την πενταετή παραγραφή του ισχύοντος άρθρου 105 ΕισΝΑΚ.